

Cenn@d

IONAWR 8 2025

YN CYNNWYS Y GOLEUAD A SEREN CYMRU

RHIF 202

Y Nadolig diflanedig? Efallai ddim!

Yn [rhifyn 197 o Cenn@d](#), ar 4 Rhagfyr, cafwyd erthygl gan Aled Davies yn mynegi pryder bod elfen Gristnogol yr ŵyl yn prysur ddiflannu o fewn y gymdeithas seciwlar rydyn ni bellach yn byw ynddi. Fodd bynnag, mae'n dda adrodd am rai enghreifftiau y sylwodd arnynt mewn ymweliad ag ambell dref yng nghanolbarth Lloegr wythnos cyn y Nadolig. Braff oedd gweld golygfa'r Geni mewn rhai mannau cyhoeddus, yn ogystal ag eglwysi gweithgar yng nghanol trefi yn rhannu neges a gobaith geni Iesu. Dyma ambell sylw pellach felly ar 'Y Nadolig Diflanedig'.

Wythnos cyn y Nadolig fe gawsom gyfle i ddianc am ychydig nosweithiau o hamdden, gan leoli ein hunain yn Stratford ac ymweld ag ambell dref gyfagos. Tra oedden ni yno, fe wnaethon ni gadw llygad barcud am olygfeydd o'r stabl neu dystiolaeth Gristnogol mewn perthynas â gŵyl y Geni. Ar y dde, ceir pedwar llun – pob un â'i stori a'i neges:

Mewn un llun gwelir ffenest siop deganau'r gadwyn The Entertainer. Ynddi ceir golygfa 3D helaeth o stori'r Geni, a'r disgrifiad (yn Saesneg), 'Wedi'i ddarlunio yma mae hanes y Nadolig Cyntaf – lle rydym yn cofio'r rheswm dros yr ŵyl, sef genedigaeth Iesu Grist'. Roedd 149 o'r rhain wedi'u gosod ledled Prydain, ym mhob siop sy'n eiddo i'r gadwyn. Gweledigaeth y perchennog Gary Grant, sy'n Gristion brwdfrydig, yw hon, ac mae hefyd yn gweithredu polisi cadarn o beidio agor ei siopau ar y Sul. Nid yw chwaith yn caniatáu i unrhyw deganau treisgar fel gynnu a thanciau rhyfel gael eu gwerthu yn y siopau. Diolch am y 149 o olygfeydd a'u neges bwerus sydd i'w gweld yn glir mewn canolfannau siopa mawr ledled gwledydd Prydain, a diolch am gadernid ffydd y gwron busnes hwn.

Ar begwn arall y sbectrwm gwelir llun hefyd o siop fferins fach draddodiadol,

gyda phedair golygfa o'r Geni yn ffenest y siop. Fe es i mewn i sgwrsio â'r perchnogion, a chael sgwrs hyfryd gyda hwy wrth iddynt sôn am eu ffydd. Maent wrth eu bodd yn gosod y golygfeydd hyn o'r Geni yn ffenest y siop bob blwyddyn yn y gobaith o weld pobl yn dod i mewn am sgwrs.

Gwelir llun hefyd o ffair Nadolig Almaenaidd yn Coventry, a than yr olwyn fawr braff oedd gweld golygfa'r preseb mewn bocsgwydr yn ffocws i'r ffair. Yn yr un modd roedd Clwb Rotari Caerwrangon wedi gosod golygfa'r Geni o flaen neuadd y dref. Diolch iddynt am hynny, o gofio bod llawer cyngor tref erbyn hyn yn orawyddus i osgoi unrhyw gyfeiriad o gwbl at stori'r Geni.

Yn yr un modd, diolch am bob un eglwys a wnaeth ymdrech i rannu posteri, gosod goleuadau a golygfeydd o'r Geni o flaen eu heglwysi. Braff oedd gweld eglwysi wedi'u goleuo a nifer hefyd yn agored, yn barod i groesawu ymwelwyr i mewn am baned a sgwrs. Yn yr un modd, wedi dychwelyd adref, braff oedd derbyn lluniau gan gapeli ar hyd a lled Cymru, o ddramâu'r Geni a gwasanaethau'r Nadolig. Diolch am dystiolaeth y plant wrth iddynt rannu hanes geni Iesu â'n cynulleidfaoedd ffyddlon.

Cofiwch: os oes gennych chi lun i'w rannu, gwnewch hynny erbyn 13 Ionawr fan bellaf, os gwelwch yn dda, fel y byddwn yn gallu cyhoeddi unrhyw luniau yn rhifyn yr wythnos nesaf, gan gloi pen y mwdwl ar adrodd am gyfnod y Nadolig.

Plant ysgolion Sul ledled Cymru'n cyflwyno stori'r Nadolig

Tudalen 2

O Gefn Gwlad Tywyllwch a goleuni

Tudalen 5

Pynciau Perthnasol – colofn Rosa Hunt Conclave

Tudalen 8

Plant ysgolion Sul ledled Cymru'n cyflwyno stori'r Nadolig

Criw Ysgol Sul capel Rhydfendigaid, Pontrhydfendigaid, yn cyflwyno hanes y Geni

Plant ac ieuentid Bwlch-gwynt, Tregaron

Plant Ysgol Sul Capel Pencaenewydd ar y llwyfan ar ôl cyflwyno hanes y Geni

Rhai o griw Ysgol Sul capel Llanefydd wedi iddynt gyflwyno eu drama Nadolig

Plant Ysgol Sul Capel Llwyndryrys yn eu siwmperi Nadolig lliwgar yn croesawu Siôn Corn

Plant Ysgol Sul eglwysi Chwilog gyda Siôn Corn wedi iddynt gyflwyno drama'r Geni yn y capel

Criw Capel y Groes / Ebeneser, Wrecsam, yn cyflwyno hanes y Nadolig

Oedfa Nadolig Ysgol Sul Noddfa, Llanbedr Pont Steffan, gyda'r plant lleiaf yn dal eu rhoddion i'r Banc Bwyd lleol

Ymddeoliad y Parchedig Gerwyn Roberts

Yn y llun, o'r chwith: Bethan Trenchard, Eric Greene, Trefor Lewis, Gerwyn Roberts, Susan Roberts, Owain Davies, Iorwerth P. Jones, Nia Roberts a Gwyn Roberts

Daeth nifer fawr o aelodau, cyfeillion a chyd-weinidogion i Wasanaeth Rhyddhau'r Parchedig Gerwyn Roberts yng nghapel Seion, Llanrwst. Bu'n weinidog yn Nyffryn Conwy ers bron i chwarter canrif, a'i ofalaeth wedi lledu i gynnwys Eglwys-bach, Trefriw, Betws-y-coed, Dolwyddelan a Phenmachno, yn ogystal â Llanrwst.

Sefydlodd berthynas gref â phob eglwys a bu'n hynod ffyddlon ei wasanaeth i bob cymuned; doedd Gerwyn ddim yn un am gyfyngu crefydd i adeilad i'w agor unwaith yr wythnos yn unig! Roedd – ac y mae – yn bregethwr huawdl, hawdd gwranddo arno, gyda neges glir a phwrpasol bob amser, a'r cyfan yn cael ei draddodi'n rhugl heb ddim mymryn o nodiadau.

Ystyrif ef yn gyfaill agos-atoch yn ogystal â Gweinidog ac mae yna laweroedd sy'n ddiolchgar iddo am rannu adegau llawen a thrist â hwy ac am fod yn gefn iddynt trwy brofiadau anodd bywyd.

Talwyd teyrngedau iddo yn y Gwasanaeth Rhyddhau, gan gynnwys gan Nia Roberts ar ran yr ofalaeth ac Owain Davies fel cyd-weinidog. Diolchodd Owain am y gefnogaeth a gafodd gan Gerwyn wrth iddo ymroi i'r weinidogaeth a soniodd yn arbennig am ei waith gyda phlant a phobl ifainc.

Ydi, mae Gerwyn yn boblogaidd gyda phawb, a dymunwn ymddeoliad dedwydd a hapus iddo ef a'r teulu – gan deimlo rhyddhad mawr y bydd yn cadw cysylltiad o hyd fel Gweinidog Gwirfoddol.

I Gerwyn ar ei Ymddeoliad

O'r un anian rydym ni
Yn gwybod am y gwaith,
Ymddeoliad hapus, frawd,
Fe weithiaist oriau maith!

Heriol yw cyfansoddi
Pregethau da bob tro,
Ond llwyddodd Ger yn gampus,
Bu canmol drwy y fro.

Nid hawdd mewn dyddiau anodd
Bugeilio eglwys Dduw,
Ond gyda gobaith diddwyll
Fe ddown i'r lan heb friw!

Dy ffydd sydd gadarn heddiw
Yn 'siamp l i ni i gyd,
Am neges dda achubiaeth
Gwardwr mawr y byd!

Iorwerth P. Jones

'Ar gyfer heddiw'r bore'

Hanner can mlynedd union yn ôl, yn 1974, enillodd Dafydd Ifans y Fedal Ryddiaith yn Eisteddfod Genedlaethol Bro Myrddin â'i berl o nofel, *Eira Gwyn yn Salmon*. Adlais yw teitl y nofel o ymadrodd yn niwedd un o'n carolau plygain mwyaf poblogaidd, sef 'Ar gyfer heddiw'r bore' gan Dafydd Hughes ('Eos lâl'). Un o nodweddion ein carolau plygain yw eu bod yn llawn cyfeiriadau beiblaidd; ac adlais yw 'eira gwyn yn Salmon' yn y garol o'r adnod yn Salm 68 sy'n sôn am eira yn disgyn ar fynydd tywyll Salmon, nid nepell o Ffynnon Jacob yn Samaria.

Nodwedd arall ar ein carolau plygain yw eu bod yn hir. Pan gyhoeddwyd 'Ar gyfer heddiw'r bore' am y tro cyntaf, yn 1839, yr oedd yn ddeuddeg pennill i gyd – er mai dim ond y ddau bennill cyntaf a'r un

olaf sy'n cael eu canu fel arfer bellach. A'r hyn a gawn yn y ddau bennill cyntaf yw plethwaith o'r addewidion yn yr Hen Destament am frenin eneiniog – y Meseia – a fyddai'n dod yn wardwr i'w bobl. Ef, er enghraifft, yw'r bachgen doeth o gyff Jesse yng ngweledigaethau'r proffwyd Eseia, a'r dŵr bywiol a ragwelodd y proffwyd Eseciel.

Un arall o nodweddion y carolau plygain yw eu bod yn aml yn symud ymlaen yn gyflym o'r preseb ym Methlehem at y groes ar Galfaria, er mwyn pwysleisio pam y daeth Crist i'r byd a sut y mae'n gwaredu. Ac ar ôl adrodd hanes y Croeshoeliad, wrth sôn yn ei garol am Grist yn cael ei gladdu, mae Eos lâl yn defnyddio delwedd drawiadol iawn. Mae cysgu mewn gwely llaith yn berygl bywyd yn llythrennol; ond

dywed yr Eos fod Crist wedi gorwedd yn y bedd – yng ngwely angau – er mwyn, meddai, 'dynnu'r damp o'i waelod'. Hynny yw, am i Iesu 'gynhesu'r bedd' ac yna atgyfodi, ni all angau niweidio ei bobl na'u cadw'n gaeth.

Rhyw fath o bregethau ar gân yw'r carolau plygain. Ac nid yw'n syndod felly weld Eos lâl yn niwedd ei garol, fel pregethwr, yn annog pawb yn daer i frysio mewn ffydd ac edifeirwch at y Gwardwr, at yr Un sydd wedi trechu angau a'r bedd, yr Un a all faddau ein pechodau a'n gwneud yn lân fel eira newydd, disglair.

*E. Wyn James
Caerdydd*

('Munud i Feddwl', BBC Radio Cymru, dydd Llun, 23 Rhagfyr 2024)

Cerddi 'duw' a dyddiadur dadlennol

Mae gennym arlwy lawn a diddorol iawn ar gyfer darllenwyr *Y Traethodydd* yn rhifyn cyntaf y flwyddyn newydd. O ran y deunyddiau creadigol, ceir tair cerdd nodweddiadol heriol gan Aled Jones Williams, bardd sydd wedi cael clod y Cyn-archesgob Rowan Williams a'r beirniad llenyddol M. Wynn Thomas fel y mwyaf mentrus o'n beirdd cyfoes. 'duw' – heb y brif lythyren – yw teitl y tair cerdd fel ei gilydd, a hynny'n rhoi awgrym o'u thema. Dilyniir nhw gan stori fer dyner iawn gan lenor creadigol medrus arall, sef y bardd a'r storiwr John Emyr o Gaerdydd.

O droi o'r creadigol at y dadansoddol, ceir ail ran astudiaeth ddifys Llion Wigley o hamddena ac o ffasiynau deallusol ieuencid Cymru rhwng y ddau ryfel byd. Tynged pob cenhedlaeth yw adweithio yn erbyn ei hynafiaid, â llanciau a llancesi pob oes yn credu mai nhw yw'r unig rai erioed i brofi o lesmair ieuengrwydd. Fel y gwelwn o'r astudiaeth hon, roedd ein hen neiniau a'n hen deidiau ninnau yn ifanc unwaith.

Ceir hefyd ddwy ysgrif arall o duedd hanesyddol, eiddo'r golygydd ar y Canon John Pryce, deon Bangor, a rhan gyntaf pennod ddadlennol Gruffydd Aled Williams ar Walter Brut, y Lolard o'r gororau a oedd yn un o ddilynwyr selocaf Owain Glyndŵr. Yr Athro Williams yw'n harbenigwr pennaf ar fywyd y gwladweinydd o Sycharth, a da cael gwybod mwy am ymwneud Walter

Brut ag ymgyrchoedd Glyndŵr. Bydd ail ran yr ysgrif yn ymddangos yn y rhifyn nesaf.

Bydd llawer iawn, os nad pawb o garedigion 'Y Pethau', yn cael budd a difyrwch o ddyddiadur hynod Derec Llwyd Morgan, 'Dyddlyfr Prifathro wrth ei Ewyllys'. 'Yr wyf yn ysgrifennu'r nodyn hwn ddeng mlynedd ar hugain er pan gefais fy mhenodi'n Brifathro Coleg Prifysgol Cymru, Aberystwyth', meddai wrth gyflwyno ysgrif sy'n rhannu â ni gynnwys dyddiadur a gadwodd yn ysbeidiol rhwng 1995 a 2005. 'Tybiais y byddai detholiadau ohono'n ddiddorol a derbyniol i rai darllenwyr, os weithiau'n boenus i mi.' Wel ie, debyg iawn! Cewch yma ddarn tra darllenadwy o hanes Cymru diwedd y ganrif ddiwethaf, a golwg newydd ar ddigwyddiadau yn un o'n sefydliadau cenedlaethol pwysicaf. Byddwch yn adnabod llawer o'r cymeriadau y crybwyllir eu henwau, ac yn cael eich diddanu a'ch goleuo wrth ddarllen yr hanes. Gobeithio'n wir y bydd yr awdur yn gyrru atom ddetholiad arall o'r dyddiadur cyn bo hir.

Yn dilyn hynny ceir adolygiad Rhys Llwyd, y gweinidog ifanc o Gaernarfon sydd wedi gwneud gwaith ymchwil helaeth ar seiliau cenedlaetholdeb modern, ar y gyfrol *Gobaith, Gras a Gogoniant: Crefydd ac Ysbrydolrwydd yng Ngwaith Emrys ap Iwan* gan Densil Morgan.

Ionawr2025

Y Traethodydd

Dyddlyfr Prifathro, 1995-1997

Anogwn ffyddloniaid *Cenn@d* unwaith eto nid yn unig i ddarllen *Y Traethodydd* ond i'w brynu a'i archebu. Gellir gwneud hynny trwy gyfrwng y wefan www.ytraethodydd.cymru. Dilynwch ni hefyd ar Drydar ac ar Facebook. Y golygydd yw'r Dr D. Densil Morgan (d.d.morgan@pcdds.ac.uk), Y Gilfach, Ffordd y Gogledd, Llanbedr Pont Steffan, SA48 7AJ. Am fanylion ynghylch ei archebu, cysylltwch â Joanna Thomas-Wright (joanna.thomas-wright@ebcpcw.cymru), Swyddfa Eglwys Bresbyteriaid Cymru, 81 Heol Merthyr, Yr Eglwys Newydd, Caerdydd, CF14 1DD.

Fe'ch gwahoddir yn gynnes i lansiad

43:19 Cymru

elusen newydd fydd yn cefnogi gwaith

Andy a Rachel Hughes yng Nghymru

2pm, dydd Sadwrn Ionawr 18fed, 2025

Kinmel Bay Church, 83 St Asaph Ave.,

Bae Cinmel, LL18 5EY

Wnawn ni fwynhau addoliad,
cymdeithas, coffi a chacen gyda'n
gilydd a chlywed am y cynlluniau ar
gyfer y misoedd nesaf

RSVP i Rachel ar 📞 07766 069415 neu
rachelhughes4319@gmail.com

43:19
Cymru

Edrychwch, dw i'n gwneud rhywbeth newydd! *Eseia 43:19*

Behold, I am doing a new thing! *Isaiah 43:19*

O Gefn Gwlad

Tywyllwch a goleuni

A hithau'n Ionawr unwaith eto, er allwn ddiolch bod y gaeaf drosodd, gallwn ymfalchio inni o leiaf oroesi'r dydd byrraf, a themlo bod gobaith yn y tir; mai ymestyn y mae oriau'r goleuni, ac mai felly y bydd hi, a hynny am fisoedd lawer.

Yr ydym ar y cyfan, neu mae'r mwyafrif ohonom, rwy'n credu, yn drwglicio'r tywyllwch naturiol, llawer yn wir yn ei gasáu. Yn y nos y mae peryglon yn llechu; ynddi y mae ofn, amheuaeth, anobaith yn llenwi ein meddyliau. Yn yr oriau tywyll y mae ein pesimistiaeth yn orchudd du, tra bod y goleuni yn cynnig inni gysur a gobaith, hapusrwydd a bodlonrwydd a rhyw optimistiaeth hyderus. Gofiwch chi'r teimlad pan ddaw'r haul i'r golwg o'r tu hwnt i'r cymylau a goleuo'r wlad i gyd? O, fel yr ydym yn dyheu am wanwyn a haf yn llwyrch i'n llwybrau.

Pa ryfedd i'r ddeuair 'tywyllwch' a 'goleuni' ddod i olygu hefyd y drwg a'r da, dau eithaf ein hamgylchiadau. A'r tywyllwch oedd yn faich ar fy ysbryd i yn ddiweddar wrth imi glywed nifer o ffeithiau, ffeithiau oedd yn disgrifio canlyniadau pechod a drygioni dynoliaeth.

Mi wyddwn am erchyllterau'r 'concentration camps' cyn ac yn ystod yr Ail Ryfel Byd. Gwelais luniau, darllenais amdanynt a bûm yn Belsen ac yn Dachau. Yn wir, bûm mewn gweryll milwrol am ddeufis ryw filltir o Belsen yn ystod y pumdegau. Belsen – y pentre lle roedd y trigolion wedi'r rhyfel yn gwadu unrhyw wybodaeth am y gweryll erchyll. Beth oedd eu hesboniad am y miloedd oedd yn cyrraedd yno mewn trenau, ac yn cael eu gorymdeithio i fyny i'r goedwig byth i ddychwelyd, wn i ddim.

Gwyddwn, miwyddwn am gweryllloedd dieflig; gwyddwn hefyd am y siamberi nwy a'r ffwrneisi oedd yn llosgi'r cyrff. Ond wnes i erioed ddychmygu y byddai milwyr yr SS yn y gweryllloedd hyn yn taflu plant i mewn yn fyw i'r ffwrneisi. Gan berson ar raglen deledu y clywais y ffaith hon, ac ar y teledu hefyd y clywais y byddai milwyr Assad yn Syria yn lladd plant a gosod eu cyrff ar gerrig drysau'r tai er mwyn rhybuddio'r rhieni. Er ei bod

Llun: Unsplash.com

yn hwyr, cyn mynd i'r gwely mi wnes i beth gwirion iawn: mi es i edrych ar luniau o'm gorwyrion a'm gorwyrasau, wyth ohonynt, yr hynaf yn bedair ar ddeg a'r ieuengaf dan ddyflwydd. Mor ddiniwed yr edrychent, mor annwyl, a minnau'n dychmygu beth allai ddigwydd iddyn nhw yn y dyfodol. Ac yr oedd y nos yn ddu.

Fel pe na bai hynny'n ddigon, dyma glywed rai dyddiau yn ddiweddarach ar y radio un o brif Gomisiynwyr y Ffoaduriaid sy'n gweithio i'r Cenhedloedd Unedig yn datgan fod yna yn y byd dros gant ac ugain o filiynau o ffoaduriaid. Meddylwch! Ffigwr y mae'n anodd i'r meddwl dynol ei ddirnad. Naw miliwn ohonyn nhw yn Swdan, oherwydd y rhyfel yno ('the absurd war', yng ngeiriau'r Comisiynydd), a'r mwyafrif o'r ffigwr mawr yn wir yn ffoaduriaid oherwydd rhyfeloedd, gormes a thrais. (Onid yw pob rhyfel yn 'absurd'?) Rhai eraill oherwydd grymoedd natur, sychder mawr, llifogydd dinistriol, a newyn. A chanran uchel ohonyn nhw yn blant.

Dyna ddigon am y tywyllwch, er bod cymaint mwy y gellid ei adrodd. Beth am y goleuni? Wel, fe ddymchwelwyd yr adyn Assad o'i orsedd, ac mae hynny'n gysur. Ond beth am oleuni'r efengyl y disgwylir i ni ei adlewyrchu? Beth am dipyn o obaith cred i godi'r galon ar ddechrau blwyddyn newydd? 'O dywyllwch i oleuni/ fe'n tywysaist yn dy law', meddai Eifion Wyn am Dduw yn ei emyn moliant gobeithiol. Wnaeth o? Oes, y mae yn y gobaith hwnnw ddigon o addewid. 'Mi a

ddeuthum fel y caent fywyd ac y caent ef yn helaethach,' meddai Crist ei hun, yn ôl Efengyl Ioan, y fwyaf cysurlawn efallai o'r pedair Efengyl. Ac eto o'r un ffynhonnell: 'Cymerwch gysur, myfi a orchfygais y byd.' Wnaeth o?

Mae hyn oll yn ddryswch i ni yn aml yn ein Cylch Trafod. Yr holl gyfeirio at Dduw cariad, at Grist fel Crist y Gorchfygwr a gobaith llwyr yr efengyl. Ble mae'r cariad hwnnw a'r gobaith hwnnw i'r cant ac ugain o filiynau o ffoaduriaid? Ble oedd o i'r plant daflwyd i'r ffwrneisi tân a'r rhai y gosodwyd eu cyrff y tu allan i'w cartrefi? Na, doedd cariad ddim yn obaith iddyn nhw. Satan yn lifrai'r SS oedd y gorchfygwr yn y gweryllloedd a milwyr annynol Assad yn Syria.

Rhag mod i'n terfynu heb geisio ateb y cwestiwn, mi ddibynaf eto ar y Beibl lle mae atebion i'w cael i gymaint o'n cwestiynau. Dyma dynnu sylw at adnod arall a dyfynnu o *beibl.net*: 'Mae golau wedi dod i'r byd, ond mae pobl wedi caru'r tywyllwch yn fwy na'r golau.' (Ioan 3:19) Mae'n gryfach gan yr Esgob: 'A hon yw y ddamnedigaeth (ie'r ddamnedigaeth), ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni.' Dyna roi'r bai i gyd am nos ddu drygioni nid ar y Duwdod, ond ar y ddynoliaeth. Ydi o'n ateb sy'n bodloni? Ydi o'n esboniad llawn am sefyllfa ein byd? Ar ddechrau blwyddyn arall barnwn ac ystyriwn – a gweithredwn yr hyn a allwn ni yn enw cariad.

Elfy Pritchard

Dehongli Bywyd Ruth a Llyfr y Pregethwr

Yn ystod y tymor hwn byddwn yn astudio Llyfr y Pregethwr gyda'n gilydd dan arweiniad y Parch. Ddr Alun Tudur, gan ddefnyddio cyfrol y diweddar Gareth Lloyd Jones, *Dehongli Bywyd Ruth a Llyfr y Pregethwr yn ganllaw*.

Gweddwn

Ysbryd Sanctaidd, dyro'r golau
ar dy eiriau di dy hun;
agor inni'r Ysgrythurau,
dangos inni Geidwad dyn.
(*Caneuon Ffydd*, 590)

1. Rhagarweiniad

Mae'r Hen Destament yn debyg i gwpwrdd llyfrau ac iddo dair silff. Ar y silff uchaf ceir y Gyfraith (Genesis–Deuteronomium) a'r llyfrau hanesyddol (megis Samuel a'r Brenhinoedd) a'u pwyslais ar *weithredoedd* Duw sy'n ei ddatguddio'i hun i'w genedl etholedig. Ar yr ail silff ceir y llyfrau proffwydol (Eseia–Malachi) sy'n canolbwyntio ar ddyletswydd Israel i wrando ar *eiriau* Duw. Ac ar y silff isaf ceir y Salmau a'r casgliad o lyfrau a adnabyddir fel llên ddoethineb (sef Job, Diarhebbion a'r Pregethwr), llyfrau sy'n croniclo ymateb credinwyr i weithredoedd a geiriau Duw.

Cyn symud ymlaen i esbonio'r testun, buddiol fyddai inni ystyried prif nodweddion llên ddoethineb.

Tair nodwedd

Gwneir defnydd cyson o dair ffurf lenyddol yn y llyfrau doethineb, sef: dihareb, cyfarwyddyd a hunangofiant.

a. Dihareb

Patrwm sylfaenol y llên yw'r ddihareb. Hi yw athroniaeth bywyd yr Hebrëwr, yn yr ystyr o wybodaeth ymarferol am reolau bywyd a'r byd, gwybodaeth sy'n seiliedig ar brofiad. Dewisodd y doethion hi fel y ffurf fwyaf addas i rannu â'u cyfoedion ffrwyth eu sylwadaeth dreiddgar ar fywyd.

b. Cyfarwyddyd

Patrwm llenyddol arall a ddefnyddir yw'r cyfarwyddyd. Fel rheol, mae'n

dilyn pwnc neu thema dros amryw o adnodau. Gwneir defnydd helaeth ynddo o ffurf orchmynnol y ferf wrth annog y darllenydd i dderbyn, cofio neu wneud yr hyn sy'n angenrheidiol.

c. Hunangofiant

Gan fod llên y doethion yn adlewyrchu eu profiad hwy o fywyd, ceir enghreifftiau o hunangofiant sy'n disgrifio'r profiad hwnnw ac yn tanlinellu'r gwersi y maent am i'r darllenydd eu dysgu. Gwneir defnydd helaeth o ymadroddion fel 'gwelais, edrychais, sylwais, trois i edrych, ystyriais'.

Bywyd

Gellir crynhoi prif thema'r doethion mewn un gair: 'bywyd'. (Diarhebbion 10:17). I'r doeth, mae'r gair yn gyfystyr nid yn unig ag oes hir ond hefyd â'r syniad o ryddid, parch, diogelwch, llwyddiant, hapusrwydd, digonedd a chyfoeth – popeth sy'n gwneud bywyd yn werth ei fyw.

Ond er bod y pwyslais ar bethau bydol yn amlwg, nid materoliaeth ronc yw dysgeidiaeth y doethion. Buasai agwedd o'r fath yn amhosibl gan mai'r Arglwydd oedd ffynhonnell pob bendith ysbrydol a materol ym meddwl Israel. Trwy lygad ffydd, gwel y doeth anghenion beunyddiol bywyd yn arwyddion allanol o haelioni Duw at ddyn a'i ofal dros ei greadigaeth.

Diolch i'r drefn

Nodwedd amlwg arall mewn llên ddoethineb yw'r argyhoeddiad fod i fywyd drefn sefydlog, ddigynnewid. Dyna sydd i gyfrif am yr agwedd obeithiol, optimistaidd a welir ynddi'n gyson. Gall y doeth wynebu'r dyfodol yn hyderus a llawen am fod ganddo ffydd ddiysgog yn nhrefn ddibynadwy'r bydysawd, trefn a osodwyd gan Dduw o'r dechrau.

Mae'r drefn yn ymwneud â phob rhan o fywyd. Fe'i gwelir, er enghraifft, yng

nghysondeb troad y rhod ac yng ngreddf yr anifail. Hi hefyd yw hanfod bywyd beunyddiol cymdeithas. Yn y cyswllt hwn, bron na ellir ei disgrifio fel 'cyfiawnder' neu 'gyfrifoldeb' am mai hi sy'n rheoli ymarweddiad yr unigolyn ac ymwneud pobl â'i gilydd. Y mae ffordd dderbyniol a ffordd annerbyniol o ymddwyn; dyletswydd pobl yw darganfod y ffordd gywir a glynu wrthi. Dim ond iddo'i uniaethu ei hun â'r drefn, daw llwyddiant a hapusrwydd i'w ran gan fod cysylltiad agos rhwng gweithred a gwobr.

Gwrthdaro

Ond y mae elfen arall. Yn raddol, tyfodd yr ymwybyddiaeth o'r gwrthdaro anorfod rhwng ffydd a ffaith. Sylwedolwyd na ellid gwireddu'r hen ddisgeidiaeth am hawddfyd y da a thrallod y drwg am nad oedd profiad bywyd yn ategu hynny. Yr oedd yr anhrefn yn y byd yn chwalu'r gred fod gwobr yn cyfateb i rinwedd a chosb yn cyfateb i ddrygioni. Esgorodd yr agwedd hon maes o law ar yr elfen o amheuaeth a ddaw i'r amlwg mewn llyfrau fel Job a'r Salmau.

Wrth fynd drwy'r testun yn ystod yr wythnosau nesaf gwelwn fod y Pregethwr yn defnyddio'r tri phatrwm llenyddol, yn enwedig hunangofiant. Trwy siarad o brofiad, mae'n cynnig i'w ddarllenwyr ffrwyth ei sylwadaeth ar gwrs y byd ac yn rhannu â hwy'r profiadau ysbrydol a gafodd wrth fyfyrion ar fywyd. Yn wir, mae'r Pregethwr yn mynd ymhell y tu hwnt i bob awdur arall mewn llawer peth. Wrth fyfyrion ar y traddodiad diwinyddol y tarddodd ohono, nid ei fwriad yw ateb cwestiynau, fel y gwnaeth ei ragflaenwyr, ond cwestiynu'r atebion.

Beth 'dych chi'n feddwl?

1. A yw pob rhan o'r Beibl yn gyfwerth?
2. Pam mae pobl ddrwg weithiau'n llwyddiannus?

Cliciwch ar y poster uchod er mwyn gweld yr adnoddau sydd ar y wefan, neu ewch i www.gair.cymru

‘Dydi’r eglwys ddim yn gallu fforddio bod yn dawel, yn niwtral, yn ddifater’ – CWM yn arwain ymgynghoriad byd-eang ar gaethwasiaeth fodern

Cefais y cyfle ym mis Tachwedd 2024 i fynd i Bangkok i gynhadledd gan Gyngor y Genhadaeth Fyd-eang (CWM). Yno roeddem yn trafod caethwasiaeth fodern a'r rôl neu'r cyfrifoldeb sydd gennym ni fel eglwysi ynglŷn â'r mater hwn.

Dechreuodd y gynhadledd yn y bore – ar ôl cael pryd o fwyd a chysgu noson yn dilyn taith hir yno – gydag addoliad, pan gyflwynwyd yr adnodau o 2 Brenhinoedd 5:1–19. Mae'r ferch ifanc yn yr hanes wedi cael ei chymryd yn gaeth, ond nid ydym yn gwybod ei henw. Hi ydi'r unig un yn yr hanes sydd heb enw. Cysylltodd Philip Peacock, Ysgrifennydd Cyffredinol Gweithredol Rhaglenni Cymuned Fyd-eang yr Eglwysi Diwygiedig, hyn â'n pwnc drwy ddweud ein bod yn gwybod enwau cwmnïau'r dillad rydym yn eu gwisgo, fel y 'bobl bwysig' yn yr hanes, ond nid ydym yn gwybod enwau'r rhai sydd wedi eu creu, fel y ferch. Nid ydym yn gwybod faint maent yn cael eu talu, na'r amodau y maent yn gweithio ynddyn nhw.

Roedd y neges gyntaf a gawsom yn canolbwyntio ar addysg, a phwysigrwyd dysgu hanes caethwasiaeth, yn enwedig mewn ysgolion, fel bod pobl ifanc yn tyfu i fyny'n ymwybodol o'r sefyllfa. Sut ydym ni'n cyflwyno'r pwnc yma i'n pobl ifanc?

Dechreuodd ein sesiwn gyntaf gyda Dr Sudipta Singh, Dirprwy Ysgrifennydd Cyffredinol CWM, yn gofyn y cwestiynau yma: “Ydi eich siocled yn siocled chwerw? Ydi eich coffi yn bragu caethwasiaeth?” O ble mae'r coffi neu siocled rydym yn ei fwyta yn dod, a phwy sy'n ei wneud? Mae'r rhain yn gwestiynau da i'w gofyn i'n hunain wrth i ni wneud ein siopa personol yn yr archfarchnad, a hefyd yn ein heglwysi lleol. Mae'n siŵr fod llawer ohonom yn hoffi cael paned a sgwrs yn dilyn ambell oedfa ar ddydd Sul, ond ydi eich eglwys yn defnyddio te a coffi sy'n Fasnach Deg? Dydi llawer o bobl sy'n tyfu'r pethau rydym yn eu bwyta ddim yn cael eu talu hanner digon am y cynydau. Ond pan welwch y symbol Fairtrade ar baced, rydych yn gwybod fod y person wedi cael pris teg amdano.

Siwan gydag un o'r grwpiau trafod

Bore trannoeth, cawsom addoliad arall i ddechrau'r diwrnod. Doedd o ddim yn addoliad 'hawdd' o bell ffordd gan ein bod yn gweld mewn llyfryn (a gawsom ni i fynd adre efo ni) ac ar y sgrin o'n blaen luniau o'r gwahanol fathau o gaethwasiaeth fodern sy'n digwydd yn ein byd. Yn wir, un peth wnes i ei ddysgu yn ystod fy amser yn y gynhadledd oedd fod yr enghreifftiau bron yn ddiddiwedd a bod llawer iawn o'r un pethau'n digwydd mewn gwledydd gwahanol. Mae caethwasiaeth fodern yn digwydd o'n cwrpas o hyd, ac yn y wlad yma dydyn ni ddim yn ymwybodol o'r peth rywsut. Mae'n digwydd ond mae'n gudd iawn i ni fel arfer. Efallai fod y person sy'n gweini arnon ni yn y siop, neu'r person rydym yn cael sgwrs gyda hi yn y ciw yn dioddef oherwydd caethwasiaeth fodern.

Yn ystod y diwrnod yma, dechreuom drafod beth all yr Eglwys ei wneud am y broblem yma. Dyma rai o'r pethau a awgrymwyd. Yn gyntaf, ein bod yn gweithredu fel eiriolwyr ac yn codi ymwybyddiaeth. Mae hyn yn enwedig o wir am Ewrop; roeddem i gyd yn cytuno yn ein grŵp trafod mai dyma'r cam cyntaf yn ein cyfandir ni. Gallai'r eglwysi fod yn creu mannau saff i bobl sydd eu hangen, ond mae'n dipyn o dasg rhoi

cymorth penodol i bobl heb wybod sut i wneud hynny. Weithiau, mae agor drysau a chynnig paned a lle saff i fod yn ystod y dydd yn ddigon. Bydd rhai eglwysi'n fwy profiadol ac yn gallu rhoi'r cymorth penodol mae rhywun ei angen. Beth am bartneru gyda sefydliadau eraill sy'n gallu rhoi cymorth arbenigol? Neu gynnig cymorth ysbrydol ac emosïynol?

Atgoffodd Sudipta ni yn ei sesiwn fod lesu wedi bod yn gaethwas, ac yr oedd yn bwyta ac yn yfed gyda rhai oedd yn gaethweision. “Dydi'r eglwys ddim yn gallu fforddio bod yn dawel, yn niwtral, yn ddifater” am y sefyllfa yma.

Yn ei gyfarchion o groeso ar ddechrau'r gynhadledd, dywedodd y Parch. Ddr Jooseop Keum, Ysgrifennydd Cyffredinol CWM: “Bod yn radical ydi camu ymlaen yn hyderus, yn hytrach nag un cam ar y tro”. Felly, oes yna rywbeth radical fedrwn ni ei wneud heddiw? Neu, gan fod pob cam ymlaen yn helpu, beth yw ein cam cyntaf ni?

Siwan Jones

[I ddarllen datganiad CWM yn llawn, ewch i: https://www.cwmission.org/wp-content/uploads/2024/12/202411_cwm_mds_statement_final.pdf]

Pynciau Perthnasol – colofn Rosa Hunt

Conclave

Yn ystod gwyliau'r Nadolig, fe fuon ni fel teulu'n trafod ffilmiau gorau 2024. Ac roedd pawb yn gytūn taw *Conclave*, yn seiliedig ar lyfr o'r un enw gan Robert Harris, oedd yr enillydd eleni. Mae'r ffilm yn adrodd stori a'r broses o ethol Pab newydd.

Nawr, dydw i ddim am roi unrhyw *spoilers* i chi! Ond mae'r ffilm yn un ddiddorol, yn enwedig i ni, Gristnogion. Trwy ddangos a dadansoddi'r tensiynau sy'n codi ymhlith y cardinaliaid sy'n cwrdd i ethol y Pab newydd, mae'r ffilm yn ein helpu i ddeall a dadansoddi'r tensiynau sy'n bodoli ym mhob eglwys a chapel.

Ar ddechrau'r broses, sy'n digwydd yn hollol gyfrinachol (mae'r gair 'conclave' yn dod o'r geiriau Lladin sy'n golygu 'dan glo'), mae pedwar ymgeisydd amlwg i'r swydd: Cardinal Bellini o'r Unol Daleithiau, Cardinal Adeyemi o Nigeria, Cardinal Tremblay o Ganada, a Cardinal Tedesco o'r Eidal. Fel y Pab Ffransis go iawn, roedd y diweddar Bab yn y stori wedi trio moderneiddio'r eglwys, a bod hyd yn oed ar agor i drafod ordeinio menywod! Ac mae Bellini'n ei ddilyn: mae ef hefyd eisiau gweld eglwys fwy agored a mwy modern. Ond mae Tedesco'n gwrthwynebu hynny'n llwyr – mae ef yn gweld nifer y bobl sy'n mynd i'r eglwys yn gostwng, ac yn beio'r newidiadau yn yr eglwys am hynny. Mae Tedesco'n ddyn ceidwadol sydd eisiau mynd â'r eglwys yn ôl i ddyddiau gogoneddus ei gorffennol.

A dyma frwydr yr ydym yn ei gweld hefyd yn ein heglwys ni. Mewn bron pob

eglwys mae Bellini sy'n dweud bod rhaid i'r eglwys newid os ydy hi am dyfu neu hyd yn oed am oroesi. Ac mae Tedesco sy'n dweud taw arnom ni mae'r bai am y seddi gwag ar y Sul, achos nad ydyn ni wedi aros yn ffyddlon i Dduw ein tadau a'n mamau.

Ar ôl datblygiadau sy'n golygu bod Tremblay ac Adeyemi'n camu yn ôl, mae'r etholiad yn mynd yn gystadleuaeth rhwng y cardinaliaid rhyddfrydol sy'n cefnogi Bellini a'r rhai ceidwadol sy'n cefnogi Tedesco. Ond wedyn mae rhywbeth treisgar a gwleidyddol yn digwydd yn Rhufain, gyda'r canlyniad bod llawer o bobl yn marw – ac yn rhoi

esgus i Tedesco alw am ryfel crefyddol yn erbyn gelynyon Duw. A dyma lle mae un o'r cardinaliaid eithaf anhysbys, Cardinal Benitez, yn sefyll ac yn dweud wrth bawb nad ydy rhyfel, trais a chasineb yn dechrau gyda gelynyon y ffydd Gristnogol. Mae rhyfel, trais a chasineb yn dechrau yng nghalon pob un ohonom, ac os ydym am alw ein hunain yn ddilynwyr Iesu Grist, mae rhaid i ni ddechrau gan ofyn iddo fe newid ein calonnau ni.

Dydw i ddim yn mynd i ddweud wrthy ch pwy sy'n ennill yr etholiad – mae rhaid i chi wyllo'r ffilm! Ond dwi am i ni feddwl am hyn: yn rhy aml, mae yna rwyg yn ein heglwys ni rhwng y Tedescos sy'n mynnu mynd tuag yn ôl a'r Bellinis sydd eisiau newid. Mae'n gallu bod mor ddryslyd i ni fel Cristnogion: cynhesu byd-eang; cymorth i farw; hunaniaeth rywiol; priodasau o'r un rhyw – sut all Cristnogion dirnad y penderfyniad cywir? Sut i ddod o hyd i lwybr Iesu rhwng y ceidwadol a'r rhyddfrydol? Pwy sy'n iawn: Tedesco neu Bellini?

Ond y gwirionedd yw: nid Tedesco, na Bellini chwaith, sydd ei angen ar ein heglwys ni. Mae arnom angen pobl fel Cardinal Benitez, sy'n pregethu efengyl cariad, gras a maddeuant Iesu Grist. Mae angen arweinwyr sy'n dilyn gorchymyn y llythyr at yr eglwys yn Effesus: 'Gwnewch eich gorau glas i ddangos bod yr Ysbryd Glân wedi'ch gwneud chi'n un, a'i fod yn eich clymu chi gyda'ch gilydd mewn heddchw.''

S4C

Dechrau Canu, Dechrau Canmol
Sul, 12 Ionawr, am 7:30yh – Cymuned

Pencaenewydd

Mae Lisa Gwilym yn Eifionydd i gwrdd â chymuned sydd wedi trawsnewid eu haddoldy. Cawn weld sut maen nhw wedi adfer y traddodiad o gynnal gŵyl ddrama yn eu capel ym Mhencaenewydd, ger Pwllheli. Ymhlith y gwesteion mae'r actor Llion Williams a Bethan Jones Parry. A chawn berfformiad gan Gôr Meibion Carnguwch.

BBC radio cymru

Caniadaeth y Cysegr

Sul, 12 Ionawr, am 7:30yb a 4:30yp

Amrywiaeth o emynau yng nghwmni'r Tad Allan R. Jones

Oedfa Radio Cymru

Sul, 12 Ionawr, am 12:00yp

Oedfa dan arweiniad Glyn Wise, Athrofa Padarn Sant, Caerdydd

Cyhoeddir *Cenn@d* ar y cyd gan Eglwys Bresbyteraidd Cymru ac Undeb Bedyddwyr Cymru. Oni nodir yn wahanol, nid yw barn cyfranwyr *Cenn@d* yn cynrychioli barn swyddogol Eglwys Bresbyteraidd Cymru nac Undeb Bedyddwyr Cymru. Gallwch anfon eich cyfraniadau / gohebiaethau / ymholiadau at:

huw@cennad.cymru | aled@ysgolsul.com

www.cennad.cymru

CennadCymru

@CennadCymru